

WTR-advies Digitale Soevereiniteit: zet concrete stappen

Geachte leden van de SURF Ledenraad,

Wij richten ons tot u als bestuurders van de Nederlandse universiteiten, hogescholen, umc's, mbo-instellingen en onderzoeksinstituten met het advies om concrete stappen te zetten op het gebied van digitale soevereiniteit. Daarbij adviseren we om oog te hebben voor de dagelijkse werkpraktijk én om SURF te positioneren als dé coördinerende partner om deze stappen gezamenlijk te zetten.

Achtergrond

Wereldwijd spelen er zorgen rond onze digitale soevereiniteit, publieke waarden en in het bijzonder de waarde 'autonomie'. Hoewel de bewustwording rond deze problematiek gegroeid is sinds de tweede inauguratie van Trump en diens maatregelen rond Big Tech en wetenschap, was SURF al langer bezig met dit thema. Tijdens de Covid pandemie experimenteerde SURF al met Jitsi als alternatief om te videobellen. Sinds 2021 wordt aan het onderwerp gewerkt binnen het programma 'Publieke waarden' en in 2024 is de innovatiezone 'Gemeenschappelijke digitale soevereiniteit' gestart.

Maar zeker afgelopen jaar zijn er meerdere stappen gezet, zoals op gebied van bewustwording onder bestuurders, directeuren, managers en inkopers en zijn er pilots gestart met alternatieven voor Big Tech zoals Mastodon, Nextcloud, Peertube, en Edupix. Zeer recent nog heeft SURF besloten om een deel van het netwerk van een commercieel datacenter te verhuizen naar het datacentrum van Nikhef.

Hiermee heeft SURF belangrijke stappen gezet, ook als reactie op zorgen die van een deel van de werkvloer komen, vaak verwoord in brieven en petitie van medewerkers van verschillende universiteiten. In deze brieven wordt o.a. aandacht gevraagd voor de groeiende afhankelijkheid van Big Tech en bijbehorende risico's voor privacy en veiligheid voor cruciale functies zoals email, documentbeheer, videoconferenties en gegevensopslag. De brieven schrijvers benoemen in onze ogen terecht dat deze ontwikkelingen ervoor zorgen dat academische kernwaarden zoals vrijheid, onafhankelijkheid en autonomie onder druk komen te staan. Daarom roepen de brieven schrijvers op om een strategie te ontwikkelen die gericht is op het verminderen van de afhankelijkheid van Big Tech en bij te dragen aan de digitale soevereiniteit van Europa.

WTR observaties

Als WTR zijn we ook overtuigd dat we in een tijdgewricht zijn beland waarin het noodzakelijk is om eerder gemaakte keuzes te heroverwegen en afhankelijkheden van een klein aantal technologiepartners te mitigeren. Wij achten het dan ook verstandig en prijszwaardig dat SURF dit reeds proactief doet.

We zien ook bij bestuurders van de grote onderzoeks- en onderwijsinstellingen een groeiend urgentiegevoel om stappen te zetten op dit vlak. Dit achten wij ook verstandig en juichen dit toe. De brieven en petitie van medewerkers van universiteiten doen vermoeden dat er binnen de gehele organisatie breed draagvlak is voor mogelijke stappen. Hoewel deze signalen afkomstig zijn van gezaghebbende collega's die expert zijn op dit vakgebied, constateren wij ook dat deze signalen slechts van een kleine groep komen.

Wij zien ook twijfels over de haalbaarheid van een mogelijke transitie bij het middenmanagement (zoals hoofden van IT-afdelingen) van instellingen en op delen van de werkvloer. En dat is ook niet vreemd: we sluiten als instellingen grote langlopende contracten af voor grote systemen, vaak gevolgd door grote en ingewikkelde implementatietrajecten. Elke overstap naar een nieuw systeem, inclusief andere beheeromstandigheden, is ingrijpend en zal veel van onze organisaties vragen, zowel qua inzet van mensen als middelen.

In onze ogen verklaart dit ook de scepsis - en koudwatervrees - om over te stappen. We vragen daarom meer oog voor ook dit sentiment onder leden van de SURF coöperatie.

Wij voorzien dat mogelijke veranderingen op dit vlak top-down uitgevoerd zullen worden, zeker nu de gevoelde noodzaak bij bestuurders groeit. We denken ook dat deze top-down benadering nodig is. Wellicht zelfs nog meer dan het tot nu toe gebeurt. Maar tegelijkertijd voorzien we vertraging wanneer alleen maar een top-down benadering wordt gekozen.

Daarnaast voorzien we dat meer nodig is dan de voornamelijk technische pilots en bewustwordingscampagnes die binnen SURF ontwikkeld worden.

Advies WTR

Daarom adviseren wij u als bestuurders van de Ledenraad om een volgende stap te zetten om als sectoren meer digitaal soeverein te werken.

Ons advies bestaat uit zes onderdelen:

- We pleiten voor een **duidelijke stip op de horizon**: een concretere gezamenlijke uitspraak van de bestuurders van onze sectoren waar we naar toe willen werken en voortbouwend op de lijn die reeds zichtbaar lijkt te zijn maar nog niet dusdanig expliciet en gezamenlijk gearticuleerd is. Een **convenant**, ondertekend door alle betrokken partijen kan hierbij een geschikt middel zijn. Surf kan hierin de aanjagende en faciliterende partij zijn.
- Naast een dergelijke top-down benadering, pleiten we voor een **bottom-up benadering** waarbij de werkprijktijk van álle soorten medewerkers centraal staat, zoals docenten, onderzoekers en ondersteunend personeel.
- We pleiten om naast de focus op technische oplossingen en bewustwording, nu ook te focussen op **ondersteuning van de dagelijkse werkprijktijk**.
- We pleiten voor een stapsgewijze aanpak en adviseren om binnen SURF meer ruimte te creëren voor **lichtgewicht experimenten**, ook om te voorkomen dat interne procedures de voortgang en het enthousiasme doen blokkeren.
- Tenslotte pleiten we voor het beschikbaar stellen van **meer financiële middelen** om deze transitie mogelijk te maken, ook als dit ten koste gaat van de snelheid van de doorontwikkeling van huidige dienstverlening.

Om dit advies concrete handen en voeten te geven stellen wij voor om een aantal **use-cases** te ontwikkelen met leden van de SURF corporatie waarbij de dagelijkse werkprijktijk als uitgangspunt wordt genomen en waarbij SURF een coördinerende rol speelt. Vanuit dat perspectief kan goed in kaart worden gebracht welke systemen en afhankelijkheden er zijn voor de verschillende functies én worden medewerkers actief uitgenodigd om mee te denken en deel te worden van de oplossing.

Deze use-cases zouden zo veel mogelijk het gehele spectrum van werkzaamheden omvatten. Wat vraagt een dergelijke transitie voor het werk van bv een promovendus Biologie? Of voor medewerkers op een Onderwijsbureau? Of voor een docent-onderzoeker in het HBO of MBO? Of voor een student Taalwetenschappen? Of een functioneel beheerder van een repository? Het is belangrijk om hierbij cases uit alle SURF sectoren te betrekken. Dit gaat immers om een transitie van de gehele onderwijs- en onderzoeksector. Daarnaast zouden deze use-cases een beter beeld moeten geven van de kosten die bij een dergelijke transitie gemoeid zijn.

We zien SURF als dé partij om dit te coördineren en om de leden van de corporatie uit te nodigen voor het ontwikkelen van dergelijke cases. Het zou hiervoor actief kunnen oproepen om voorstellen in te dienen. Ook zou het een aantal sleutelfiguren uit onze sectoren kunnen uitnodigen om als boegbeeld dergelijke use-cases te ontwikkelen.